

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 2-fevraldagi «Ta'lim sohasidagi islohotlarni jadallashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PQ-54-sonli qarori.
2. Мухамметзянова Ф.Г., Шабельников В.К., Осмина Е.В., Коржова Е.Ю., Рудыкина О.В. Размышления представления о феномене субъектности в различных образовательных пространствах. –Казань: Издательский центр Университета управления «ТИСБИ», 2016. –С. 252.
3. Ismanova O.T. Fizika yo'nalishi talabalariga loyiha ishlarini bajartirish orqali kreativ fikrlashlarini rivojlantirish usullari. // "Pedagogik mahorat" jurnali. Buxoro davlat universiteti. 2023-yil. 11-son. ISSN 2181-6833. 245-250-b.
4. Савельева В.В. Профессиональная подготовка бакалавров к проектной деятельности в условиях университетского образования Диссертация Алматы. 2020. –С. 50.
5. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий. В 2 томах. Том. 1. -М.: Народное образование, НИИ школьных технологий, 2006. –С. 216. (Серия "Энциклопедия образовательных технологий")
6. Полат Е.С. Личностно ориентированные технологии обучения. // 12-летняя школа: проблемы и перспективы развития общего среднего образования. – М.: ИОСО РАО. 1999. –С. 226.
7. Осипова С.И., Янченко И.В. Карьерная компетентность как предмет педагогического исследования. // Вестник КемГУ. 2012, № 3(51) –С. 135-141.

REZYUME. Bugungi kunda har bir oliy ta'lim o'z xususiyati, imkoniyati va jamiyatning "ijtimoiy buyurtma"sidan kelib chiqib, ta'lim mazmunini to'g'ri ishlab chiqishi, professor-o'qituvchilar va talabalar faoliyatini to'g'ri tashkil qilishi dolzarb vazifa hisoblanadi. Ushbu ishda loyihaviy ta'lim talabaning tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllanishi uchun ularning mustaqil faolligini ahamiyatli ekanligi asoslangan. Shu bilan birga talabalarni umumlashgan kompetensiyalarini shakllantirish metodlari ko'rsatilgan.

РЕЗЮМЕ. Сегодня каждое высшее образование, исходя из его особенностей, возможностей и «социального заказа» общества, правильная разработка содержания образования, правильная организация деятельности профессоров-преподавателей и студентов является актуальной задачей. Данное исследование основано на том, что самостоятельная активность значима при проектном обучении для формирования у студентов исследовательских навыков. При этом показаны методы формирования обобщенных компетенций студентов.

SUMMARY. Today, each higher education, based on its characteristics, capabilities and the "social order" of society, the correct development of the content of education is an urgent task the correct organization of the activities of professors-teachers and students. This study is based on the fact that independent activity is significant in project-based learning for the formation of students' research skills. At the same time, methods are shown for the formation of generalized competencies of students.

KAMOLIDDIN BEHZOD ASARLARINING REALISTIK XUSUSIYATLARI ASOSIDA TALABALARDA ESTETIK TARBİYANI SHAKLLANTIRISH METODIKASI

X.F.Masharipova - o'qituvchi

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti

Tayanch so'zlar: realistik san'at, ma'naviy-axloqiy tarbiya, estetik tarbiya, badiiy ta'lim, ijodiy faoliyat, idrok etish, estetik did.

Ключевые слова: реалистическое искусство, духовно-нравственное воспитание, эстетическое воспитание, художественное образование, творческая деятельность, восприятие, эстетический вкус.

Key words: realistic art, spiritual and moral education, aesthetic education, artistic education, creative activity, perception, aesthetic taste.

Kirish.Yosh avlodni estetik tarbiyalash va rivojlantirish estetik tarbiya tizimi yordamida amalga oshiriladi. Uning o'zagini san'atning ta'sir qilish vositalari tashkil etadi, ular asosida o'quvchilarning badiiy tarbiyasi, bilimi va rivojlanishi amalga oshiriladi.

Badiiy ta'lim – yosh avlodning idrok etish, eshitish, sevishtirish, qadrlash, san'atdan zavqlanish, badiiy qadriyatlarini yaratish qobiliyatini maqsadli shakllantirish jarayonidir. Badiiy ta'lim – yosh avlodning san'atga oid bilim, ko'nikma va odatlarni egallashi, ularda san'atga va badiiy ijodga munosabatini, badiiy dunyoqarashini shakllantirish jarayonidir. Badiiy ijod – yosh avlodning san'atning turli sohalarida qobiliyat va iste'dodlarini maqsadli shakllantirish va rivojlantirish jarayonidir.

Yosh avlodni badiiy ijodiy faoliyatga maqsadli jalb etish ularning tug'ma iste'dodini yuzaga chiqarish, voqelikning estetik ko'rinishlarini chuqur anglash uchun zamin yaratadi. Yoshlar haqiqiy san'at asarlarini soxta taqliddan farqlashni o'rganadilar, ular chinakam go'zallikni eshitadilar va zavqlanadilar. Estetik tarbiya yosh avlodda insonparvarlik g'oyalari asosida ko'rish, eshitish, tushunish

va go'zallik yaratish qobiliyatini shakllantiradi va shaxsni har tomonlama kamol toptirishga erishishni maqsad qiladi. Estetik tarbiya yosh avlodning badiiy-estetik rivojlanishini ta'minlaydi, chinakam badiiy didni singdiradi, badiiy tafakkur unumdorligini oshiradi. Tafakkur mahsul bo'lgan badiiy obraz tabiat, jamiyat, ijtimoiy munosabatlar, jamoatchilik fikri haqidagi ma'lumotlarga boy. Inson badiiy obrazlar orqali fikr yuritadi, hukm chiqaradi. yangi xulosalarga keladi. Xotirasida saqlangan boy ma'lumotlarni badiiy obrazlarda jonlantiradi.

Yosh avlodni estetik tarbiyalash subektiv nomuvofiqliklar va obektiv qarama-qarshiliklarni yechish orqali amalga oshiriladi. Go'zallikni idrok etish, voqelikka va san'atga estetik munosabat tabiiy tug'ma qobiliyat va imkoniyatlardir. Shu bilan birga, bu qobiliyat va imkoniyatlar tashkil etilgan badiiy-estetik ta'lim va tarbiya sharoitidagina to'liq va maqsadli amalga oshiriladi. Badiiy-estetik qadriyatlarga e'tibor bermaslik achchiq oqibatlariga olib keladi, insonning estetik jihatdan maqsadli kamol topmasligi uning ma'naviy kamolotiga zarar yetkazadi, uni hayot va tabiat go'zalliklaridan mahrum qiladi, badiiy

didining shakllanishiga to'sqinlik qiladi. Inson doimo dunyoning go'zal va jirkanch, dahshatli va kulgili ko'rinishlariga duch keladi. U oqni qoradan, yaxshini yomondan, haqiqiyni soxtadan ajrata olishi kerak. Hozirgi zamonda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi tufayli yoshlar bir tomondan badiiy-estetik madaniyatning xunukligi, ikkinchi tomondan esa soxta madaniyatning xunukligi bilan o'ralgan. Yoshlarga ushbu axborot oqimlarining sifatini baholash va tanqidiy tahlil qilish qiyin. Estetik tarbiya tizimini amalga oshirish va to'g'ri tashkil etish qarama-qarshilik va nomuvofiqliklarni bartaraf etish imkonini beradi.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Behzod mashhur fors-tojik adabiyotining ko'plab qahramonlik va romantik asarlarini, tarixiy kitoblarni bezatgan. Behzodning eng qadimiy asari Sa'diyning "Bo'ston" asaridir Behzod mashhur fors-tojik adabiyotining ko'plab qahramonlik va romantik asarlarini, tarixiy kitoblarni bezatgan. Behzod mashhur fors-tojik adabiyotining ko'plab qahramonlik va romantik asarlarini, tarixiy kitoblarni bezatgan. U 1478 yilda yozilgan. Ushbu noyob qo'lyozma hozir Chester Bitti kutubxonasida (Dublin) saqlanmoqda. Ushbu qo'lyozma rasmlarida odamlarning yuzlari (shohlar, saroy ahli, oshiqlar, go'zal haykallar, ilm ahli, dala ahli va boshqalar) va tabiat manzaralari (daraxt va gullar, soylar va yashil dalalar, quyosh nuri) va bulutlar) mahorat bilan tasvirlangan. Yana 1488-yilda Sulton Husayn Boyqaning iltimosiga ko'ra Behzod Sa'diyning "Bo'ston" asarini Mashhadiy saltanati xattotligi va Yori Muzahhib tasvirlari bilan bezatadi. Oltitta jozibali rasmni o'z ichiga olgan ushbu qo'lyozma hozirda Qohira Milliy kutubxonasida saqlanmoqda va suratlaridan 4 tasi rassom tomonidan "Amalilabdi Behzod" deb imzolangan.

Muhokama. Estetik tarbiya tizimini tashkil etish muayyan tamoyillarga asoslanadi. Ular orasida inklyuzivlik tamoyili yoshlarni estetik tarbiya, badiiy tarbiya, badiiy ijod tizimiga ommaviy jalb etish, tarbiyada madaniy-gumanitar omil salmog'ini oshirishni nazarda tutadi. Estetik tarbiyaning kompleksligi yangi avlodning estetik ideal va estetik qarashlar asosidagi estetik kamolot yo'lini yo'naltiradi. Har tomonlama barkamollik tamoyili barkamol iqtidorli shaxslarning elita guruhini shakllantirishga emas, balki butun yoshlarning ma'naviy-estetik qadriyatlar olamiga qo'shilish maqsadiga xizmat qiladi, badiiy tarbiya bilan shug'ullanuvchi har bir shaxsni tayyorlashga yordam beradi. "Behzod o'zigacha bo'lgan miniatyura san'atining eng yaxshitomonlarini umumlashtirdi. O'zining rangtasvir ishlarida yaratgan kompozision sxemalarida ifodaviylikning yangi va ajoyib imkoniyatlarini ochib berdi. Asosiysi –noyob iqtidor sohibi Behzod keyingi avlod uchun namuna bo'ladigan original va mukammal miniatyuralar yaratdi" [1].

"O'quvchi-yoshlarda estetik didni shakllantirish va rivojlantirishda tasviriy san'atning tur va janrlariga oid materiallardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazaridan ham Kamoliddin Behzod ijodi alohida e'tiborga molik. Zero, Kamoliddin Behzod o'z ijodiy izlanishlari bilan nafaqat miniatyura san'atini mustaqilsan'at turi sifatida shakllanish va rivojlanish tendensiyalarini belgilab berdi, balki tasviriy san'atning alohida janri – portret janriga asos soldi. Uning Sharq tasviriy san'atining portret janri rivojiga qo'shgan hissasini ikki omilda ko'rish mumkin. Birinchidan, u jamoaviy

portret ishlash amaliyotini joriy qilgan bo'lsa, ikkinchidan, ustoz musavvirning tasviriy san'at maktabidan ko'plab uning shogirdlari va izdoshlari yetishib chiqdi va uning ijodiy maktabini munosib davom ettirdilar" [2].

Yosh avlodga estetik tarbiya berishda tabiiy go'zallikni qadrlash muhim o'rin tutadi. Estetik tarbiyaning muvaffaqiyati yoshlarda tabiat ko'rinishlariga qiziqish va hurmatni singdirish, tabiatni muhofaza qilish va ekologik madaniyatga munosabatni shakllantirish bilan belgilanadi. Yoshlar tabiatga zarar yetkazish, uning boyliklarini talon-taroj qilish, atrof-muhitni ifloslantirishni yo'l qo'yib bo'lmaydigan xato deb tushunishga qodir. Tabiat yoshlarda yuksak ma'naviy tuyg'ularni uyg'otadi, ularni o'z ona zaminining sirli go'zalligiga bog'laydi, Vatanga muhabbat tuyg'usini shakllantiradi. Demak, tabiatga estetik munosabat yoshlar ma'naviyatini rivojlantiradi, tabiatga yaqinlik ularning ma'naviy dunyosini boyitadi.

Natijalar. O'qituvchi uchun esa eng qiyin vazifa - bu san'at vositalaridan to'g'ri foydalanish bo'yicha o'z mahorat va ko'nikmalarini rivojlantirish, shu bilan birga har bir shaxsning rivojlanishiga yordam berishdir. Yoshlarda bu rivojlanish san'atni idrok etish jarayonida, mustaqil ijodiy faoliyatda sodir bo'ladi. San'atni idrok etish, u bilan muloqot qilish badiiy faoliyatning eng qulay shaklidir. Ehtiyotkorlik bilan qaraydigan bo'lsak, Kamoliddin Behzod asarlari boshqa musavvirlarga ham chuqur ta'sir ko'rsatib, nafaqat badiiy yangilik nuqtai nazaridan muhim, balki Eron rangtasviri taraqqiyotiga ta'siri jihatidan ham yuksak hurmatga sazovor bo'lganini ko'ramiz. Boshqacha aytganda, uning rasmidagi yig'inlar va pardalar Eron rassomligi olamida yangilik paydo bo'lgan jurnaldir. Yana shuni aytish mumkinki, Behzod boshqa ijodkorlar uchun yangi ufqlar ochgan va Xoja Sheroz ta'biri bilan aytganda, yangi reja yaratgan [3].

Tasviriy san'at o'qituvchisi tushunchasi yoshlarning tasviriy san'at bilan muloqotga bo'lgan ichki ehtiyojini tarbiyalashdan iborat. Mustaqil ijodiy faoliyatda, u bola, o'quvchi, talaba yoki oddiy odam bo'ladimi, ular o'z bilim va ko'nikmalarini mehnatda mustahkamlash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Tasviriy san'at to'garaklarida qatnashib, san'at maktablari, musiqa, teatr, raqs to'garaklariga borib, u yoki bu san'at qonuniyatlarini amalda o'rganib, shaxs sifatida boyib boradi. "Yoshlarda estetik didni shakllantirish va rivojlantirishda tasviriy san'atning qonuniyatlarini bilish ham muhim o'rin tutadi. Ayniqsa Sharq va G'arb tasviriy san'atining o'ziga xos jihatlarini anglash va to'g'ri talqin qilish yuqori darajadagi estetik didning muhim parametrlaridan biri hisoblanadi. Shu ma'noda Behzod nafaqat sharqona tasviriy san'at qonuniyatlarini mukammal egallagan usta tasvirchi, realistik rangtasvir va qalamtasvirning akademik usul va ana'analarini mukammal egallagan, Sharq va G'arb tasviriy san'atining ibratli jihatlarini sintetik tarzda qo'llagan, yaratayotgan asarlariga yuksak darajadagi mazmun va mohiyat kasb etuvchi vositalarni o'ziga xos mahorat bilan tatbiq etuvchi ijodkor sifatida, balki "...ruhiyat rassomi ekanligi, borliqning mohiyati haqidagiteran falsafiy mushohadalarni ifodalashda tengsiz mahorat egasi bo'lgani, moddiy hayotdan ma'naviy hayotni ustun qo'ygani aniq namoyon bo'lishi uning asarlarida o'zining yorqin ifodasini topganligi bilan ham e'tiborlidir" [2].

Zamonaviy jamiyatimiz uchun, bugungi oila, maktablar, universitetlar uchun bu muammo alohida ahamiyatga ega.

Zero, mavjudlikka rivojlangan estetik munosabat bizning bolaning, maktab o'quvchisining, talabaning har tomonlama rivojlangan shaxsi haqidagi g'oyamizdan ajralmasdir, uning san'at bilan aloqasi axloqiy va estetik rivojlanishga yordam beradi. Bularning barchasini tahlil qilsak, amalda axloqiy muammolarni hal qilish, yosh avlodda kimgadir taqlid qilish istagini uyg'otish, boshqalardan farqlash mumkin - xuddi atrofigimizdagi odamlar haqida. Yaqin atrofda yashovchi odamlarning misoli (ijobiy va salbiy) kuchi bilan. Tabiat o'zining mavjudligi bilan ham qadrlı ekanligini, u ham insondan o'z maqsadlari uchun bir tomonlama foydalanishni emas, balki teng muloqotni kutishini tushunish qiyinroq. Ammo bugungi kunda tabiatga munosabat ham insonning muhim axloqiy xususiyati sifatida qaralsa, ajablanarli emas. U atrof-muhitni, odamlarning hayoti va mehnatini tasavvur qilishda ba'zan juda o'tkir edi. Biroq Behzod oddiy voqealarni tasvirlash uchun hikoya mazmunini ma'naviy idrok etishni hech qachon qurbon qilmagan. Masalan, Sohıbqiron harbiy yurishlarda ham musiqiy cholg'ulardan unumli foydalanishini ko'p mo'yqalamiga olgan. Deylik, shahar yoki qishloqqa hujum boshlashdan avval, u yerga yashirin ravishda karnaychi va nog'orachilar kiritilgan. Erta tongdanoq bexosdan bu cholg'u sozlarining baland yangrashi aholini dovdıratib, harbiylarga katta yordam bergan. Sharafiddin Ali Yazdiy ("Zafarnoma"),

Abdurahmon Jomiy, Alisher Navoiy, Bobur asarlariga ishlangan miniatyuralardagi tasvirlangan jang jarayonlarida sarkardalarni qo'llab-quvatlab, ularni o'zlarining jangovor va ulug'vor ijrolari bilan ruhlandırish uchun yelkadosh bo'lib "jang qilayotgan" karnaychi, surnaychi va nog'orachilarni ko'rish mumkin [4].

Mana shu omillar borliqni ob'yektiv ifodalashda yordam beradigan sof estetik qiymatdir. Tarixga aylangan hayotdagi barcha mavjud narsalarni tasvirlash bilan cheklanmasdan asardagi voqyea-xodisalar, buyumlar muayyan g'oya asosida ideallashtirilishi ham mumkin. Asar tomoshabında, xususan yoshlarda ichki hissiyotni junbushga keltirishi, hayotdagi voqyea-hodisalarga nisbatan ijobiy yoki salbiy holatni uyg'otishi mumkin. Behzod asarlarini kuzatar ekanmiz, bu san'at o'zida estetik qarashlar va haqiqatning uyg'unligini hamohang holda mujassamlashtirgandagina hosil bo'ladi. Bunga Behzodning minatyura asarlari misol bo'la oladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, Kamoliddin Behzod asarlaridan o'quvchi o'sha davr xususiyatlarini, tarixiy aspektlarni, aktlarni o'rganadi. Kamoliddin Behzod san'ati orqali yosh avlodni tarbiyalash estetik dunyoqarash va badiiy tafakkurni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Behzod ijodiy maktabi tasviriy san'atning nafaqat tarixiy, balki zamonaviy ta'lim jarayonlarida ham o'z o'rniga ega ekanligini isbotlaydi.

Adabiyotlar

1. Ашрафи М.М. От Бехзада до Риза-йи Аббаси. Развитие миниатюры начало века. –Ташкент: СМІ-АСІА, МІСАІ, 2011. –С. 176.
2. Badiiy ta'limda innovation jarayonlar: rivojlanish strategiyasi, nazariyasi va amaliyoti. / -T.: «Impress media», 2021. 172-b.
3. Белинская Н. Миниатюра как источник изучения изобразительного искусства XV-XVII вв. // Очерки истории и теории культуры таджикского народа: Сб. статей. –Душанбе: 2001. – С. 91-110.
4. Рюи Гонзалес де Клавихо. «Жизнь и деяния великого Темура». 1403-1406 йиллар Темурнинг Самарқанддаги саройи бўйлаб қилинган саёхат давомида ёзилган кундалик. 136, 282-283-б.

REZYUME. Ushbu maqolada Kamoliddin Behzodning realistik san'ati va uning tarbiyaviy xususiyatlari, o'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyasini rivojlantirish masalalari muhokama qilingan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье рассматривается реалистическое искусство Камолитдина Бехзода и его педагогические особенности, а также вопросы развития духовно-нравственного воспитания учащихся.

SUMMARY. This article discusses the realistic art of Kamoliddin Behzod and its educational features, as well as the issues of developing the spiritual and moral education of students.

INGLIS TILIN OQITIWDA JERGILIKLI MÁDENIYAT (Desi - Rayan hám Gardnerdiń motivaciya teoriyalari misalında) Sh.Á.Orazimbetov – pedagogika ilimleri boyınsha filosofiya doktori

Innovatsionlıq texnologiyalar universiteti

Tayanch so'zlar: Gardnerning motivatsiya nazariyasi, motivatsiya, integrativlik motivatsiya, instrumental motivatsiya, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, O'z-o'zini anglash nazariyasi.

Ключевые слова: теория мотивации Гарднера, мотивация, интегративная мотивация, инструментальная мотивация, внутренняя мотивация, внешняя мотивация, Теория самосознания.

Key words: Gardner's motivation theory, motivation, integrative motivation, instrumental motivation, intrinsic motivation, extrinsic motivation, Self-Determination Theory.

Kirisiw. Búgingi globalıasw dáwirinde inglis tili tek ǵana xalıqaralıq qarım-qatnas quralı emes, al bilimlendiriw, ilim, texnologiya hám biznes tarawlarında áhmiyetli rol atqarmaqta. Inglis tilin úyreniw imkaniyatların keńeytiw tek oqıwshınıń jeke rawajlanıwına emes, al jámiyettiń mádeniy hám ekonomikalıq rawajlanıwına da úlken úles qosadı. Sonlıqtan inglis tilin oqıtıwdıń nátiyjeli jolların ámeliyatqa engiziw boyınsha kóplep jumıslar alıp barılmaqta.

Inglis tilin tabıslı úyreniw ushın oqıwshılardıń motivaciyası áhmiyetli esaplanadı hám sol motivaciyanı

asıwırdá jergilikli mádeniyatı esapqa alıw oqıwshılardı tilge jaqınlastırıp, olarda tilge bolǵan húrmet hám qızıǵıwshılıqtı arttıradı. Bul arqalı tek ǵana til úyreniw emes, al jergilikli mádeniyatı xalıqaralıq kólemde úgıt-násiyatlawǵa úles qosıw múmkin.

Gardnerdiń motivaciya teoriyası. Robert Gardner kanadalı belgili psixolog bolıp, ekinshi tildi úyreniw (second language acquisition) tarawındaǵı ashılıwları menen tanılǵan. Til úyreniwdegi motivaciya, qatnaslar hám mádeniy tásirler haqqındaǵı izertlewleri ámeliy lingvistika